

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1208788/1

בבית הדין הרבני האזורי פתח תקווה
לפני כבוד הדיינים:
הרב דוד גרוזמן

המבקשת: פלונית
נגד
המשיב: פלוני

הנדון: תנאים בהסכם ממון העלולים לפגוע בכשרות הגט

החלטה

תוכן העניינים:

- א. גט שניתן תחת איום קנס.....2
- ב. קנס שיש בו ברירת מאסר.....5
- ג. הצהרת הבעל שהגט ניתן מרצון חופשי.....5
- ד. קנס שאינו תלוי בגט.....6
- ה. פסק דין.....10

הצדדים הופיעו לפני בית הדין לצורך סידור גט, לאחר שאישרו הסכם גירושין והסכם ממון בבית המשפט.

במהלך הדיון בית הדין התוודע לסעיף 14 להסכם הממון (שקיבל תוקף בשנת 2011) הקובע:

14. א. היה ו[ש'] יסרב להתגרש ולא ישתף פעולה כמסוכם בסעיף הקודם, הוא מתחייב לשלם ל[ס'], מעת סירובו לשתף פעולה בהליכי הגירושין, מזונות בסך השווה ל-3000 דולר (שלושת אלפים דולר ארה"ב) לחודש עד למועד שבו ימלא אחר התחייבותו הנ"ל. סכום זה ישולם ל[ס'] ללא התחשבות בהכנסותיה מעבודה, מרכוש או מכל מקור אחר.

ב. היה ו[ס'] תסרב להתגרש ולא תשתף פעולה כמוסכם בסעיף הקודם, יהיה [ש'] פטור ממזונותיה מעת סירובה לשתף פעולה בהליכי הגירושין, וכן יהיה על [ס'] לשלם ל[ש'] 3,000 דולר (שלושת אלפים דולר ארה"ב) לחודש עד למועד שבו תמלא אחר התחייבותה הנ"ל. סכום זה ישולם ל[ש'] ללא התחשבות בהכנסותיו מעבודה, מרכוש או מכל מקום אחר.

בית הדין הבהיר לצדדים כי קיומו של סעיף זה עלול לגרום לפסלות הגט, ועליהם לפנות לבית המשפט על מנת לבטלו. רק לאחר מכן יסודר הגט.

הבעל הצהיר לפני בית הדין כי הוא נותן את הגט מרצון חופשי ולא מחמת כל לחץ חיצוני.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אף האישה הצהירה בפני בית הדין כי אינה עומדת על קיומו של סעיף זה.

דיון והחלטה:

בפנינו מקרה שבו מצד אחד קיבל הבעל על עצמו לשלם תשלומי מזונות אישה באם יעכב את מתן הגט.

מאידך – הבעל והאישה מצהירים כי הגט ניתן עתה מרצון חופשי.

עלינו לדון, אם ניתן להשאיר סעיף זה בהסכם או שמא הסעיף הנ"ל נחשב כפייה על גירושין, ויש להורות לבטלו בטרם יקבע מועד לסידור הגט.

א. גט שניתן תחת איום קנס

במקרה שלפנינו הסכימו הצדדים כי הבעל ישלם לאישה את הסכום האמור כתשלומי מזונות. אך ברור, כי סכום זה של \$3000 שישלם הבעל לאישה בגין סירובו לתת גט ייחשב אמנם כתשלום ראוי על פי דין, רק בכפוף לכך שבית הדין פסק, שעל פי הדין הבעל חייב במזונות אשתו ובסכום זה. בהיעדר פסיקה כזו, אפשר שסכום זה ייחשב כקנס המושת על הבעל בגין סירובו לתת גט – על אף שסעיף זה בהסכם נקבע בזמנו בהסכמה.

ה"בית יוסף" (אבן העזר סימן קלד) מעלה שתי שיטות בדינו של גט הניתן תחת איום קנס המוטל על הבעל. שיטה אחת היא שיטת הרב מיימון נג'אר:

כתב הרב רבי מיימון נג'אר, שנשאל על ראובן שקנס עצמו במאה זהובים לאדון העיר אם יחזיר את אשתו ולא יגרשנה, ואחר כך גירשה בביטול כל מודעי, והשיב - לא אמרינן גט מעושה אלא בשכפוהו שלא מדעתו בדבר שאינו רוצה לעשות וכפוהו עד שעשה או הפחידוהו להפסידו אם לא יגרש, אבל בנדון זה שהוא חייב עצמו במה שהוא רוצה לעשות, אין זו כפייה, שכל זמן שהוא מגרש - ברצונו מגרש.

השיטה השניה היא שיטת הרשב"א:

בתשובות הרשב"א (חלק ד סימן מ), שאלת, ראובן בעל לאה וקרובי לאה היו בהסכמה שיגרש ראובן את לאה אשתו, ונאותו זה לזה בקנס אלף דינר ושיגרש לזמן קבוע, ואחר נתחרט ראובן ומיאן בדבר, והללו מתרין בו מצד הקנס עד שהלך לגזבר להתפשר עמו ולא קיבל, ומחמת יראה זו גירש ראובן זה, אלא שלא היה בקי למסור מודעא, אם נדון גט זה בגט מעושה. תשובה: נראה לי שגט זה מעושה ופסול, כל שיודעין באונסו, אף על פי שלא מסר מודעא. שאין מסירת מודעא אלא היכא דשקל זוזי משום דסתמא דמילתא אגב אונסא דזוזי גמר ומקני (ב"ב מח). כל שלא מסר מודעא, אבל תליוה ויהיב - לאו כלום הוא, ואינו צריך מודעא כל דידעין באונסיה, ותליוה וגירש אינם גירושין דהא ליכא זוזי.

הפוסקים דנו בדברי הרשב"א, שלכאורה נסתרים ממה שפסק בשו"ת התשב"ץ (חלק א סימן א), שאם אונסים אותו על ממון כדין והוסכם לתת גט ולפטרו מאותו ממון שאינו גט מעושה.

והיה מקום לומר שדברי הרשב"א נאמרו במקום שחיוב הקנס לא היה על פי דין, אך אם מחויב בקנס על פי דין אין זה נחשב ככפייה על הגט.

אך בשו"ת "אגודת אזור" (אבן העזר סימן י"ט) הוכיח מדברי הרשב"א באותה תשובה שדבריו נאמרו גם באופן שהיה מחויב בקנס על פי הדין:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מוכת מדברי הרשב"א ז"ל מיניה וביה דעל כורחך איירי בשהשעבוד היה באופן המועיל על פי דין תורה, ואפילו הכי ס"ל דחשיב אונס. דזה לשון הרשב"א: "[...] אם נפשך לומר כ'תליוה וזבין' הוא זה, דכיון שקיבל על עצמו מדעתו קנס אלף דינרים ובנתנית הגט הרוויח ממון זה, הוה כמקבל ממון דעלמא – לא היא, שאין זה כמקבל ממון אלא כניצול מן הפסד ממון, וגריע טובא מהפקעת שאר וכסות דמפטר מינייהו על ידי הגט, דלא חשבינן להו כקבלת ממון". ואם איתא דהרשב"א לא איירי אלא כשהחויב של אלף דינרים לא היה על פי דין תורה, אלא שהיו רוצים לאונסו באותו סך אשר לא כד"ת, האיך ס"ד דהרשב"א מעיקרא למימר דהוה כ'תליוה וזבין' מפני שהרוויח בנתנית הגט, הסך הנזכר. מה ריווח הוא זה במה שלא נתחייב בו מעולם אלא שהיו רוצים לאונסו שלא מן הדין ובנתנית הגט ניצול מן האונס? [...] אלא ודאי דהרשב"א איירי כשהחויב בסך אלף דינרים אם לא יגרש היה באופן המועיל על פי דין תורה או על פי דינא דמלכותא [...] ועל זה השיב הרשב"א ז"ל שפיר דאפילו הכי לא דמי ל'תליוה וזבין' משום דאין זה כמקבל ממון אלא כניצול מן הפסד ממון.

ושם (ס"ק ח) כתב גם לבאר החילוק בין דינו של התשב"ץ (חלק א סימן א) שקבע, שאם אונסים אותו על ממון כדין והוסכם לתת גט ולפטרם מאותו ממון, שאינו גט מעושה, לבין דינו של הרשב"א:

ומה שכתב התשב"ץ [...] זהו דווקא בשאין הכפייה תלוי בגירושין, שהרי גם אם לא יגרש כל שכן שיחויב בפריעת הכתובה, אלא שהם רוצים לוותר לו פירעון הכתובה בעבור שיגרש, וכיון שכבר הוא מחויב ממון זה, הו"ל כאילו נטל ממון או מחילת החוב. מה שאין כן כשעיקר חיוב הקנס תלוי בגירושין, שאם הוא מגרש לא חל עליו חיוב כלל, דהו"ל כהצלת הפסד דחשיב אונס כמו שכתב הרשב"א.

כך פסקו גם אחרונים רבים נוספים, שדברי הרשב"א לפסול את הגט נאמרו גם בקנס שאדם חייב בו על פי דין. כך כתבו בספר "תורת גיטין" סימן קל"ד ס"ד; שו"ת "ברכת רצה" (לרב צבי הירש אורנשטיין ז"ל מלבוב) סימן קכ"ד; "עטרת שלמה" (להג"ר שלמה שמשון קרליץ זצ"ל) ח"ב סימן ט"ו. וכן דעת בעל ה"אבני נזר" (אבן העזר סימן ח; חושן משפט סימן קלח), עיין שם שדן בבעל שאשתו שוטה וקיבל היתר לשאת אחרת, ומבקשים להבטיח מתן הגט לראשונה במקרה שתחזור ותתרפא, ומבקשים ממנו שייתן וועקסיל (שטר חיוב) שאם תשתפה ולא ירצה ליתן גט מחדש שיתחייב לשלם הוועקסיל, והעלה שלא לעשות כן מפני שהכריע כשיטת הרשב"א והעלה בסוף דבריו "על כן אין לעשות שום בטוחות על הגירושין מחדש, רק להשליש גט ביד שליח".

וכן פסק בית הדין הגדול בהרכב הדיינים: הגר"י נסים זצ"ל, הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ב זולטי זצ"ל. במקרה שהובא לפנייהם התחייב הבעל בהסכם לשלם מזונות גבוהים פי שניים מהסכום האמור להיות משולם בלא התחייבות זו. כך נכתב שם (פד"ר כרך ב' עמ' 14):

ב"כ האישה טען לפנינו כי הסכום 270 ל"י לחודש שנקבע ע"י בית הדין האזורי למזונות הוא פסק דין צודק, ונקבע על שיקולים יסודיים, ואין למצוא כל פסול בשיקולים אלה. יוצא אפוא שהסכום 500 ל"י לחודש שחייב עצמו הבעל במקרה שיתחרט, הוא בתור סנקציה וקנס שהטיל הבעל על עצמו, אם לא ימלא אחרי תנאי ההסכם. וא"כ במקרה שהבעל היה מקיים את תנאי ההסכם והיה נותן את הגט במועד שנקבע היה חשש פסול על הגט שהוא גט מעושה [...] למעשה לכתחילה יש לחוש בכל מקרה לחשש גט מעושה, ויש

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

להימנע מלאשר הסכם של גירושין אשר בו מתחייב הבעל בקנס אם יתחרט מלתת את הגט.

וכן כתב גם הג"ר שאול ישראלי זצ"ל ("חוות בנימין" חלק ג סימן קי"א), וביאר שם את דינו של הרשב"א כדלהלן:

בהא דהרשב"א אין מקבל על עצמו החיוב בקנס אלא כשלא יגרש, אז נמצא שאינו פוטר עצמו מחוב על ידי גירושין, אלא מונע חלות החוב, בזה הוא דנוקט הרשב"א, דזהו גדר 'תליוהו ויהיב'. ולא כן בהא דהתשב"ץ, שהחוב קיים ועומד עליו ואינו מותנה בשום תנאי, כגון חוב הכתובה וכיו"ב, ועל ידי מעשה הגירושין נמחל לו החוב, כי אז הרי זה כמו 'תליוהו וזבין', כי יש כאן קבלת התמורה המלאה עבור מעשה הגירושין, ובזה אמרינן שפיר 'אגב אונסא וזוזי גמר ומגרש' [...] ומ"מ הקנס אינו אלא כתוצאה מאי הגירושין ועל כן רואה זאת הרשב"א כגט מעושה.

במקרה שלפנינו, כפי הנראה, לא נעשה קנין עם הבעל לתת תוקף להתחייבותו הנ"ל. אומנם ייתכן כי הסכם חתום תקף מדין קנין סיטומתא, אך למרות זאת, כפי האמור לעיל עולה, כי הדרך המקובלת והמרווחת בביאור תשובת הרשב"א היא, שדבריו נאמרו גם בנסיבות שבהן הקנס בר תוקף על פי ההלכה.

והנה לדינא, פסק הרמ"א באבן העזר סימן קל"ד סעיף ד':

אם קיבל עליו קנסות אם לא יגרש – לא מקרי אונס, מאחר דתלה גיטו בדבר אחר, ויוכל ליתן הקנסות ולא לגרש (ב"י בשם תשובה; וכן הוא במהרי"ק שם בפסקים). ויש מחמירין אפילו בכהאי גוונא (שם בתשובת הרשב"א); וטוב לחוש לכתחילה ולפטרו מן הקנס. אבל אם כבר גירש מפני זה – ואפילו גירש מכוח שבועה שעשה מעצמו לגרש – הגט כשר, הואיל ומתחילה לא אנסוהו על כך (תשובת הריטב"א).

מדברי הרמ"א עולה, שהוא הבין שישנה מחלוקת בין הרשב"א ומהרי"ק בשאלה זו, ולכן הכריע שהגט כשר בדיעבד.

יש לציין, כי פוסקים רבים לא הסכימו עם הכרעת הרמ"א. ה"מכתב מאליהו" ומהרח"ש ו"משכנות יעקב" ו"בית מאיר" (הובאו בפתחי תשובה ס"ק י) הכריעו כדעת הרשב"א, במקרה שבו הבעל אינו מסכים לתת את הגט, אך הוא נותן אותו רק עקב האילוץ הכספי.

וישנם עוד מחכמי הספרדים שדנו בדברי הרמ"א ולא קיבלו את הכרעתו, אלא הורו לפסוק כדעת הרשב"א מאחר שסברו שזו הכרעת הבית יוסף.

לדעת כל אותם פוסקים, אין מחלוקת בין הרשב"א למהרי"ק, ובמקום שבו יש לבעל רק שתי ברירות – לשלם קנס או לגרש, הכל מודים שהדבר נחשב ככפיה על הגט.

וכן נכתב בספר "תורות אמת" (לג"ר רפאל בירדוגו זצ"ל, סימן קלד):

נהגו האחרונים בי דינא בתר בי דינא, שמפני חומר אשת איש, חוששין אפילו לחומרא שבאה בדברי הגט, וכ"ש בזה שאחד מעמודי ההוראה, הרשב"א ז"ל, כתב שהוא גט מעושה ופסול [...] ואפילו בדיעבד נראה דיש לחוש לדברי הרשב"א [...] ולכן נראה דהקנס על הגירושין בטל הוא, וכן פסקנו הלכה למעשה והסכימו חכמי פאס.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן כתבו בספר "ישמח לבב" חלק א' אבן העזר סימן כ"ד, בספר "שושנים לדוד" (להג"ר דוד צאנז זצ"ל) אבן העזר סימן ל' ובספר "דברי אמת" (להג"ר ידידיה מונסונייגו זצ"ל) אבן העזר סימן קל"ג ד"ה ולדידן.

ב. קנס שיש בו ברירת מאסר

בנושא זה צריך עוד לציין, מאחר שחייב תשלום זה של \$3000 לחודש נקבע בהסכם כחייב דמי מזונות, הרי ידוע כי כשיש איחור חוב בתשלום המזונות, ניתן לאכוף את התשלום בהוצל"פ לרבות במעצר בגין אי תשלום, נמצא שהכפייה שלפנינו אינה מצטמצמת רק בתשלום הקנס, אלא היא עשויה להיות כרוכה גם באיום במאסר.

המהריב"ל ח"ב סימן יח כתב:

"מסתברא לי דאין כופין אותו [...] לא בשוטים ולא בנדוי ולא בחרמים, דכמה עברו על שבועתם ולא נעשו, ומצינן למימר דהאי גברא לא אסיק אדעתיה כשנשבע שיכפוהו על שבועתו בשוטים או בסילוא דלא מבע דמא, ואדעתא דהכי נשבע, ואי כפינן ליה הוי אונס שלא הביאו הוא עליו".

וכן הסכים בתשובת מוהר"י הלוי, כלל ב', סימן יא.

הרי שמהריב"ל קבע, שגם אם על פי ההלכה ניתן לגבות את הסכום שבו התחייב בהסכם, וזאת בהתאם לשיטת מהרי"ק שהביא הרמ"א, שמימוש החייב אינו משליך על כשרות הגט, אולם אם לא עלה בדינו לגבות חוב זה מרכושו, אין לנקוט נגדו באמצעי אכיפה שלא התחייב בהן בזמנו כי בזמנו בעת ההסכם לא העלה על דעתו שיאחזו נגדו באמצעים אלו, ולכן אין זה נחשב אונס שהבעל הביא על עצמו. ויש להוסיף כי גם במקרה שהיה מתחייב בפירוש שאם לא ייתן גט יינקטו נגדו אמצעי כפייה שיש בהן עונשי גוף, כגון מאסר, הרי שעל פי ההלכה אין תוקף משפטי להתחייבות ביחס לעונשי גוף, ולכן השימוש בהם במגמה להביאו למתן הגט, נחשב ככפייה לכל הדעות.

עיינן עוד בספר "עטרת דבורה" חלק א' סימן ע"ה, בו הובאו דעות הפוסקים בנידון זה והובהרו שיטותיהם.

ג. הצהרת הבעל שהגט ניתן מרצון חופשי

ועדיין יש מקום לעיין בנידון דידן, שהרי שני בעלי הדין עומדים בפנינו ומצהירים בפה מלא, כי הם מוותרים על סעיף זה, ומעולם לא חשבו להתגרש בגלל סעיף זה שנכתב בהסכם הממון עוד קודם לנישואין, האם יש עדיין מקום לחוש ולפסול את הגט כדין גט מעושה?

והנה, הפתחי תשובה (אבן העזר סימן קלד ס"ק טו) הביא בשם הרדב"ז:

עיינן בתשובת הרדב"ז ח"ה סימן שני אלפים צ"ה שכתב דאפילו אם לא היו מכין אותו רק היה איום בלבד, בדבר שיש בידו לעשותו, נקרא אונס. ומסיים שם על עובדא דידיה וזה לשונו: כללא דמלתא כל זמן שאנשי השופט שם, אף על פי שיאמר "רוצה אני" כמה פעמים, הוי גט מעושה, ואם אחר שהלכו אנשי השופט ונסתלק האונס שאלוהו אם תרצה לגרש ואמר "רוצה אני", הגט כשר, והקולר תלוי בצואר החכם המסדר הגט כי הוא יודע אם נסתלק האונס או לא, ויחוש לעצמו, ועדיין לבי מהסס בגט זה כיון שגילה דעתו בתחילה בעת שהיו אנשי השופט כששאלוהו הדיין אם הוא נותן הגט מרצונו והשיב "ברצוני או שלא ברצוני" - אין לך מודעא גדולה מזו, ואפילו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שלא נתברר האונס שתלה בו מודעתו כו' הלכך בנ"ד כיון שבתחילה היה אונס, וגילה בדעתו שאמר "מרצוני או שלא מרצוני" אף על פי שהלכו משם אנשי השופט ואמר אחר כך "מרצוני", יש לחוש, אם לא שיתברר אצל מסדר הגט שאנשי השופט לא איימו עליו ולא אנסוהו כלל, שאפילו אמר בתחילה "מרצוני או שלא מרצוני" שלא מחמת צד אונס הגט כשר עכ"ל, עיין שם עוד ועיין מה שכתבנו לעיל סק"ד.

מדבריו יש ללמוד, שכל עוד אין לנו ודאות גמורה שהסכמת הבעל לגירושין אינה כפופה לחשש המפעם בו מהאונס המוטל על צווארו – אזי, אף אם יצהיר ויאמר שנותן את הגט ברצון גמור אין בכך כלום, עד שלא תתבטל האפשרות לאונס באופן ודאי ומוחלט.

ועל כן, כל עוד שניצב בפנינו הסכס מאושר, האומר שהאישה יכולה לגשת להוצל"פ ולכפות על בעלה את קיומו, אזי הצהרת הצדדים כי הם מוותרים על ההסכם, והצהרת הבעל כי הוא נותן את הגט מרצונו הגמור – אין די בהן כדי להכשיר את הגט.

ד. קנס שאינו תלוי בגט.

בנוסף לכך יש להעיר על תוכן הסעיף הנ"ל נשוא ההחלטה ועל ניסוחו.

כאמור לעיל - הרמ"א בסימן קל"ד סעיף ד', הביא מחלוקת העוסקת במי שרוצה להבטיח לאישה, שאם היא תרצה - הוא יגרש אותה, ולצורך כך נשבע שיגרש את אשתו, או קנס את עצמו בסכום מסוים אם לא יגרש את אשתו, ובסופו של דבר בגלל השבועה או הקנס הוא אכן מגרש – אם הגט כשר או פסול.

והנה בעל ה"תורת גיטין" בסימן קל"ד הציע הצעה שעל פיה אפשר להתיר קנס שקונס אדם על עצמו וזה לשונו:

אמנם נראה דבאופן זה יכולין לעשות, ומעשה ידיה שלה אף אם לא יגרשנה והוא ישאר על חיובים שלו ממזונות ושאר חיובים, וממילא יגרש, כיון שמונעת ממנו כל דבר והוא מחויב בכל החיובים, ואינו גט מעושה, רק כשתולה קנס בגט, מה שאין כן כאן שאין הקנס תלוי בגט כלל קניינים בהפשר על הגירושין שיקבל הבעל קניין סודר שמוחל כל החיובים שיש להאיש על אשתו מתשמיש.

ובהמשך מוסיף בעל ה"תורת גיטין" בביאורו את ספקו של הרשב"ץ בחלק א' סימן א', המובא ב"בית יוסף" סימן קל"ד וזה לשונו:

לכן נראה דמיירי שהאישה גזלה ממנו ואינה רוצה להחזיר, ואינו מזכיר כלל הגירושין, וכן במפחידתו תמיד להפסיד ממון מיירי באופן זה, והוא להיפטר מאותה צרה מגרש מעצמו, בזה יש לדון דלא הוי גט מעושה כלל.

ובהמשך:

ואם כן, גם בגט הדין כן, וכן מעשים בכל יום שאישה לפעמים מצרנה להבעל בגזילת ממון ובשאר דברים, ומחמת זה מגרש, ואין מי שחש לגט מעושה, וכן נראה לפענ"ד להשוות המחלוקת באנס אב על בנו, שאין כאן מחלוקת, דהרשב"ץ מיירי שבשעה שאונס את בנו אינו מזכיר הגירושין.

מבואר ב"תורת גיטין" שבמידה ומתחייב הבעל לקנוס עצמו ללא כל תלות בגירושין ואף לא מזכיר כלל את ענין הגירושין – אין לייחס לגט זה בעיה של גט מעושה.

ואכן, רבים מן הפוסקים והאחרונים התחבטו בביאור שיטתו זו של ה"תורת גיטין".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הגאון רבי חגי איזירר שליט"א בשיעורו שהשמיע בכנס דיינים שהתקיים בקיץ תשע"ו ביאר את דברי ה"תורת גטין". הוא סבור, שכוונתו בבעל הנמצא בסכסוך קשה עם אשתו, ובכדי לשכנעה לשוב לשלום בית הוא מתחייב לאשתו, שאם לא יגרשנה תהיה היא פטורה מחיוביה כלפיו אך הוא לעומתה יהיה חייב בכל חיוביו כלפיה. התחייבות זו נועדה לשכנע אותה שהוא רציני בכוונותיו ל"שלום בית", עד כדי כך, שהוא מוכן להתחייב על חיובים לא סימטריים בינו לביתה. בכך אמורה האישה להשתכנע שכדאי לה לשוב ל"שלום בית" עם בעלה.

לפי ביאורו של הגר"ח איזירר שליט"א, אין כאן גט מעושה ואין כאן הסכם של כפיה, שהרי כל כוונתו אינה אלא לשכנעה לשוב ל"שלום בית", ולא לחייב את עצמו בקנסות כדי שייאלץ לגרשה, ועל כן, גם אם עובר הזמן והוא נאלץ לגרשה - הוא מגרשה מתוך רצון חפשי ולא מתוך הכרח, שהרי כל מטרת חיוב עצמו בקנס הייתה אך ורק לשם עשיית "שלום בית", שעל כך אומר ה"תורת גטין" שיש להכשיר גט כזה ובלשונו: "מעולם לא פסלנו גט כזה".

ברור הוא, שכל הסכם כזה צריך שיהיה לו אופי ושישתמע ממנו שמטרתו להשיב את האישה ל"שלום בית", אך במקרה וההסכם מדבר רק על כך שהיה והיא תרצה להתגרש והוא יעכב כי אז הוא ישלם סך גבוה במיוחד, אין זה אלא הסכם שבו כפיה על הגט.

עוד השמיע הגר"ח איזירר שליט"א (בשיעורו הנ"ל) ביאורים נוספים ואפשרויות שונות להבין את בעל ה"תורת גטין":

א. ה"חזון איש" באבן העזר סימן צ"ט הבין שה"תורת גטין" התיר גט שהיה מבוסס על קנס של הבעל שקנס עצמו משום שלא הזכיר כלל את ענין הגט ובכך הגט כשר.

ה"חזון איש" לא מקבל את דעתו זו של ה"תורת גטין" משום שהסברה אומרת, שאם האישה תשכור אדם אלים שיכה את הבעל כדי שהבעל לא יאמר את המילה "גט" – במקרה זה ודאי הוא שאי אפשר יהיה להכשיר את הגט רק מפני שהיא לא הוציא מפיו את המילה "גט"!

לדעת ה"חזון איש" בכל מצב יש לעקוב אחר כוונת הנותן ולא אחר אמירת הנותן.

ב. לדעת הגאון בעל ה"אגרות משה" אבן העזר חלק א', סימן קל"ז, יתפרשו דברי ה"תורת גטין" כך:

אבל כשהוא התחיל בגירושין לומר לה שאגרשך באם תחזיר לי הגזלה ולא תפסידני, והיא הסכימה, אינו גט מעושה, דכיון שהוא התחיל בגירושין - ניכר שרוצה בעצם לגרשה ומה שתולה בהמעות הוא משום שרוצה גם להציל מעותיו.

כלומר, שקביעת בעל ה"תורת גטין", שמעשים שבכל יום הם, שישנם עניני ממון בין הבעל לאישה ובגין כך הוא מגרשה, ואין בזה משום גט מעושה – תתפרש, שהבעל אינו מעונין באשתו והוא זה שהתחיל בגירושין, וכדי למקסם את הישגיו בהליך, הוא אומר לה שיגרש אותה אם תיתן לו את כספו, כך שלא הכסף הוא שהיווה את העילה לגירושין כנגד רצונו באשתו אלא אדרבה, משום שהוא לא רצה את אשתו והחליט לגרשה בדרך אגב הוא ביקש את כספו ועל כן אין בכך כל בעיה של גט מעושה.

ובהמשך ביאר הגר"מ פיינשטיין זצ"ל את דברי ה"תורת גטין" כך:

ולכן צריך לומר דסובר התורת גיטין דרצון לגרש בשביל הצלת ממונו נמי הוא רצון, כיון דחזינן דהממון עדיף לו, ולא נחוש לומר דהוא מרמה לומר שמגרשה ברצונו והאמת הוא שלא נתרצה, משום שהאישה עדיפה לו, כיון

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דמצוי באינשי שהממון עדיף להו, ומה שבהתחילה היא בגירושין, הוא גט מעושה, הוא משום דסובר דכיון שאונס ממון נמי הוא אונס אמרינן נמי דכל מעשיו הוא רק מצד ציויה לא מצד רצון עצמו, ומעשה באונס לא נחשב למעשיו כלל, דהוא כמעשה קוף בעלמא כמו באונס מיתה. וניחא קצת בזה מה שמסיק וכן מעשים בכל יום שהאישה לפעמים מצירה לבעל בגזילת ממון ומחמת זה מגרשה, ואין מי שחש לגט מעושה, שלכאורה לא מובן כלל, דהתם מגרשה בלא חזרת שום ממון ואם כן הוא רק משום ששונאה בשביל זה מגרשה, ואיזו הוכחה היא למחזרת לו הממון שגזלה בעד מה שמגרשה, אבל כוונתו הוא להוכיח דמצוי באינשי שאף שבעצם היה רוצה שתהיה אשתו מצד עצמה, מגרשה בשביל הפסד ממון שיש לו במה שגוזלת ממנו, שהממון עדיף לו, ולכן בהוא התחיל בגירושין, אף שהוא להצלת ממונו, אין לנו לומר שהוא לרמאות, אלא שרוצה באמת לגרשה בשביל הממון שעדיף לו יותר.

בביאורו זה סובר בעל ה"אגרות משה" שהביאור בדברי ה"תורת גטין" הוא כך: אכן לפעמים אנשים מעדיפים את כספם יותר מאשר את נשותיהם, ואין בזה משום "גט מעושה", כי אכן רצונו של אדם להציל את ממונו הוא גם נובע מן העובדה שהממון עדיף לו מאשר אשתו, אך כאשר היא זו שהתחילה בהליך הגירושין ומתנה זאת בממון, והוא בעל כורחו נעתר לכך, בזה יש לומר שהגט מעושה, משום שלא הוכח שרצונו בממון עדיף על רצונו באשתו, אלא אפשר שהוא רוצה את אשתו, אך היא שהחליטה להיפרד ומשיתה עליו קנס כספי והפסד ממון במידה ולא ייענה לדרישותיה, בזה ייחשב הגט ל"גט מעושה", אך במקרה והוא לא מעוניין באשתו והוא זה שרוצה לגרשה אף שסיבת הגירושין היא שהממון חשוב לו, אך אין במקרה זה בעיה שממונו עדיף לו על פני אשתו, שהרי הוא לא מעוניין בה, ועל זה התכוון בעל ה"תורת גטין" שמעשים בכל יום הוא שהאישה מצירה לבעלה והוא מחליט לגרשה ובכך להציל את ממונו, אף שאם לא הייתה מציקה לו, ובנסיבות אחרות, אפשר והיה נלחם להמשיך לחיות עמה, אך במצב הנתון כעת שהוא בשלל שיקוליו אכן לא מעוניין באישה והיא לא עדיפה לו מהממון אין כאן "גט מעושה".

ג. בשו"ת "בית אפרים" אבן העזר תנינא, סימן ע"ד, ביאר את דברי ה"תורת גטין" ותורף דבריו הוא: פעמים שהריב בין בעל לאשתו הוא בנושא כספי, הוא זה שעומד חוצץ ביניהם ובשל כך נוצר פירוד שבסופו של דבר מביא לגירושין, אלו דברים שמצויים בכל יום – כדברי בעל ה"תורת גטין", אין בכך כל פסול ואין כאן גדר של "גט מעושה", כי הבעיות הכספיות לא הן שהכריחו אותו לגרש כנגד רצונו את אשתו, אלא נושא הריב של בני הזוג שהיו כאמור בשל העניינים הכספיים שבעטים הם נפרדים, ולפיכך אין כאן כל בעיה, וזה לשונו:

ודרך העולם כשאירע להם עסק ביש כזה עושין כל טצדקי להורידה אל עמק המשפט להוציא את שלו, לא לבא בתחבולות כאלה לגרש אותו ולקחת שלו מידה, ואחר כך לערער על הגט בטענת אונס, והדבר ברור שכל עין רואה שהוא נותן גט אף ברצון, אף מי שנפשו יודעת שהיא חטפה ממנו ממנו, אינו שם על לב שזה עושה מעשה רמאות בגירושין אילו כדי להוציא שלו ואחר כך יצעק בבית דין שהיה אונס על הגט, שהרי לא גילה דעתו, גם לא עשה פלילות עמה וכו' ומשרים ישפטו בני אדם שלפי שמכוערים הדברים שעשתה לו, מאוסה היא בעיניו, ואינו רוצה לטרוח עמה בדינא ודיינא כי קלה בעינו להוציאה, והגט שנותן לה הוא מרצונו הטוב ואין כאן בית מיחוש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאמור, כל מריבה שתחילתה בממון ובסופה מביאה לידי שנאה הדדית והחלטה להתגרש - אין בזה משום "גט מעושה", שהרי סיבות רבות יכולות לגרום לבעל לרצות לגרש את אשתו, וביניהם אף סיבות כלכליות. אולם אם האיש רוצה את האישה, אלא שמוטלים עליו קנסות והפסדים, שאין בעצם הטלת הקנסות כדי לשנות את דעת הבעל, אך מחמת שאינו יכול לעמוד בקנסות הכספיים המוטלים עליו או בהפסדי הממון שנגרמים לו בעטיים, הוא נאלץ לגרש את אשתו - בזה ישנה הבעיה של "גט מעושה", שהרי הוא אינו רוצה לגרש את אשתו ורק בגלל האונס הוא מגרש אותה.

בסעיפי ההסכם נשואי דיון זה יש את כל המרכיבים של גט מעושה לכל השיטות שהבאנו עד כה.

נצטט שוב את סעיפי ההסכם הרלוונטיים לדיון דנן:

14. א. היה ו[ש'] יסרב להתגרש ולא ישתף פעולה כמסוכם בסעיף הקודם, הוא מתחייב לשלם ל[ס'], מעת סירובו לשתף פעולה בהליכי הגירושין, מזונות בסך השווה ל-3000 דולר (שלושת אלפים דולר ארה"ב) לחודש עד למועד שבו ימלא אחר התחייבותו הנ"ל. סכום זה ישולם ל[ס'] ללא התחשבות בהכנסותיה מעבודה, מרכוש או מכל מקור אחר.

ב. היה ו[ס'] תסרב להתגרש ולא תשתף פעולה כמסוכם בסעיף הקודם, יהיה [ש'] פטור ממזונותיה מעת סירובה לשתף פעולה בהליכי הגירושין, וכן יהיה על [ס'] לשלם ל[ש'] 3,000 דולר (שלושת אלפים דולר ארה"ב) לחודש עד למועד שבו תמלא אחר התחייבותה הנ"ל. סכום זה ישולם ל[ש'] ללא התחשבות בהכנסותיו מעבודה, מרכוש או מכל מקום אחר.

בסעיפים אלה ישנם כל המרכיבים העושים את הגט ל"גט מעושה", על פי ההסברים של האחרונים בביאורם את דברי ה"תורת גיטין".

א. ההתניה של הסנקציה הכספית במקרה של אי הסכמה להתגרש, התניה המוזכרת בפירוש בשני הסעיפים בין אם הוא לא יסכים לגרש אותה ובין אם היא לא תסכים להתגרש ממנו.

ב. לא ניתן לפרש את סעיפים אלו כאילו באו למטרת שכנוע כדי להשיב את האישה לשלום בית ולהוכיח בכך את רצונו בה, אלא אדרבה, יש בסעיפים אלה כוונה מדויקת להטיל סנקציה כספית במקרה של עיכוב הגט.

ג. ההתניה הסימטרית שבין האיש לאישה האומרת כי אם הוא יסרב להתגרש יתחייב לשלם לה שלושת אלפים דולר וכי אם היא תסרב להתגרש תתחייב היא לשלם לו שלושת אלפים דולר, מוכיחה, כי כל תוכן ההסכם אינו הסכם למזונות אלא חיוב כספי כסנקציה על סירוב בגט, שהרי ידוע שאין האישה חייבת במזונות הבעל.

ד. אין בסעיפים אלה כל סימן לכך, שהמקור לסעיפים אלו הוא רצונו של כל אחד מהצדדים להגיע להישגים ממוניים, אלא ההסכם כולו נוצר לשם הימנעות מעיגון על ידי אילוץ הצדדים להסכים לגט באיום של סנקציה כספית.

במקרה אחר שהובא בפני הח"מ בבית הדין בחיפה (תיק מס' 1197851/1) אישרו ההורים הסכם ל"הורות משותפת" קדם נישואין בבית משפט, שבמבוא להסכם הם מצהירים:

"ההורים מעוניינים להביא בצוותא לעולם ילד ולשמש לו אם ואב תוך הבטחת שלומו רווחתו וטובתו של ילדם המשותף וההורים אינם מתכוונים לנהל משק בית משותף ו/או לחיות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

חיי שיתוף ו/או חיי אהבה והם חפצים לשמור על ניהול עצמאי ונפרד לחלוטין של כל מערכות חייהם וכו'”

ובסעיף 10 להסכם הנ"ל נאמר:

”הצדדים מתחייבים כי במקרה של גירושין הם יתייצבו לכל הדיונים אשר ייקבעו בפני בית הדין הרבני ישתפו פעולה ויחתמו על כל המסמכים הדרושים לשם השלמת ההליך עיכוב במתן הגט האחד כלפי השני יגרור מתן פיצוי כספי למעוכב בסך 1000 ₪ ליום”.

אף שסעיף זה עולה מתוך מערכת יחסים שאינה קיימת, וכפי שאכן התברר בבית הדין - שלא היתה ביניהם מערכת יחסים של איש ואישה, למעט הצורך להביא ילד לעולם, ולפיכך אין חשש שהוא נותן גט כנגד רצונו בה, שהרי מראש אין רצונו בה, בכל זאת, היות והם נישאו כדת משה וישראל, ובסעיף הקנס מוזכרים כל הרכיבים שלדעת האחרונים אסור שיימצאו, (דהיינו: הזכרת הגירושין, ציון סכום המראה שהינו קנס לצורך גירושין ולא לצורך מזונות, הנוסח שמחצין שאין רקע של סכסוך כלכלי היכול לבאר שנתינת הגט ניתנת מתוך העדפה כלכלית), לפיכך אפשר, שאף סעיף זה יכול להיות הגורם המניע את הבעל לתת גט ועל כן דינו להימחק קודם נתינת הגט.

בהתאם לאמור, ובהתאם להנחיית בית הדין הגדול בפסק דין הנ"ל בפד"ר חלק ב' עמוד 14, לא יוכל בית הדין לאשר לצדדים להתגרש אף בהסכמה, כל עוד עומד בתוקפו סעיף המחייב את הבעל בתשלום קנס סירובו לתת גט.

ה. פסק דין

לאור האמור קובע בית הדין כדלהלן:

א. על הצדדים להודיע לבית הדין על הגשת הסכם מתוקן, שבו יושמט הסעיף האמור לעיל. רק לאחר מכן יקבע מועד לסידור הגט.

ב. בית הדין קורא לעורכי הדין ולערכאות המאשרות הסכמי גירושין, לתת את הדעת לאמור לעיל, ולוודא שאין בהסכמי הגירושין או אף בהסכמי הממון תנאים העלולים לגרום בעתיד למניעת אפשרות לסידור גט.

ההחלטה מותרת לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.

ניתן ביום ז' באדר ב' התשע"ט (14/03/2019).

הרב דוד גרוזמן

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה